

Přednáška pro VIII. jarní semestr magisterského studia

TRESTNÍ PRÁVO V MEZINÁRODNÍM A EVROPSKÉM PROSTŘEDÍ

Prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.

11. 5. 2017

Prostředí mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech

- Spolupráce mezi státy v oblasti trestního práva je podmíněna především ohledy na **zásadu suverenity**.
- *Suverenita je vlastnost státní moci, její nezávislost na jakékoli jiné moci, a to v oblasti vztahů mezinárodních i vnitřních.*
- Pro mezinárodní justiční spolupráci je nejvýznamnější **tzv. vnitřní suverenita**, podle které státu náleží výlučná, nejvyšší moc na státním území a vyloučení jakýchkoli aktů cizí státní moci bez jeho souhlasu (plná volnost při úpravě vnitřních záležitostí).
- **Právo trestat** jako jeden z projevů vnitřní suverenity vycházející z veřejné moci a z jejího veřejného projevu.

- **Jurisdikce** (common law pojetí suverenity) je součástí moci státu a znamená především stanovení nebo nalézání práva. Pokud tímto orgánem je soud, jde o **jurisdikci soudní**.

- Trestní soudní jurisdikce je založena na následujících zásadách:
 - **Zásada teritoriality** (§ 4 českého trestního zákoníku)
 - **Zásada registrace** (§ 5 českého TZ)
 - **Zásada personality** (aktivní personalita - § 6 českého TZ, pasivní personalita - § 7 odst. 2 českého TZ)
 - **Zásada univerzality** (§ 7 odst. 1 českého TZ, subsidiární univerzalita - § 8 českého TZ)
 - **Zásada ochrany** (a univerzality - § 7 českého TZ)
 - Pozor na působnost TOPO ve vztahu k právnickým osobám

- **Mezinárodní právo trestní** je tvořeno mezinárodními smlouvami, které zavazují smluvní státy k povinnosti:
 - kriminalizovat určitá jednání,
 - vytvořit jurisdikci,
 - spolupracovat v trestním řízení.

- **Trestní právo mezinárodní** tvoří vnitrostátní normy trestního práva, upravující:
 - místní působnost trestního zákona a dalších norem,
 - subsidiární jurisdikci.
 - Zákon č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci

**MEZINÁRODNÍ
PRÁVO**

**VNITROSTÁTNÍ
PRÁVO**

Vzájemný vztah

monistická a dualistická teorie, teorie smíšené

Recepce mezinárodních smluv v ČR:

- Článek 10 Ústavy (ústavní zákon č. 395/2001 Sb.) – součástí právního řádu České republiky jsou všechny mezinárodní smlouvy, které
 - byly ratifikovány – k jejichž ratifikaci dal souhlas československý nebo český parlament
 - zavazují Českou republiku – ratifikace potřebným počtem států
 - byly vyhlášeny v příslušné sbírce

- **Inkorporace výběrová** byla nahrazena **inkorporací univerzální**.

Podstata mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech

Charakteristické znaky mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech:

- součást mezinárodní justiční spolupráce,
- obor, tvořený zejména mezinárodním právem veřejným a trestním právem,
- institut upravující justiční pomoc mezi justičními orgány různých zemí a tím i mezi státy,
- důležitý nástroj vzájemného pochopení, komunikace a spolupráce mezi tuzemskými státními orgány a orgány jiného státu v oblasti trestního práva,
- spolupráce mezi státem dožádaným a státem dožadujícím.

Prameny práva mezinárodní justiční spolupráce

- **Mezinárodní právo obyčejové**
- **Mezinárodní smlouvy**
 - z hlediska počtu smluvních stran – dvoustranné nebo mnohostranné
 - z hlediska obsahu – obsahující jednu nebo více forem spolupráce
- **Vnitrostátní právo v ČR** (dříve hlava 25 trestního řádu, dnes zákon č. 104/2013 Sb.)
- **Unijní právní řád** (zejména Listina ZP EU a rozhodovací praxe SD EU, úmluva o PP EU)

Zásady mezinárodní justiční spolupráce

- **Obecné zásady:**
 - Zásada reciprocity (vzájemnosti)
 - Zásada ordre public (ochrany veřejného pořádku)
- **Zvláštní zásady** vytvořené pro účely jednotlivých forem spolupráce (zejména pro vydávací řízení)
- **Zvláštní zásady** založené členstvím ČR v EU (harmonizace, vzájemné uznávání)

Podoby mezinárodní justiční spolupráce

- Na úrovni diplomatické a konzulární
- Mezi ministerstvy a jinými ústředními státními orgány
- **Přímá spolupráce mezi justičními orgány**

Formy mezinárodní justiční spolupráce

- **Vydávací řízení** (extradice)
- Předávání osob mezinárodním tribunálům a mezinárodnímu soudu a jiná povinná součinnost
- **Dožádání**
- Průvoz pro účely řízení v cizině
- Převzetí a předávání trestního řízení
- Předávání výkonu rozhodnutí v trestních věcech
- Předávání osob na základě **evropského zatýkacího rozkazu** a další, moderní formy spolupráce mezi členskými státy Evropské unie

Vývoj do konce 80. let 20. století

- Reakce na důsledky 2. světové války v mezinárodním právu
- Vznik tzv. socialistické soustavy států a důsledky pro spolupráci
- OSN a Rada Evropy, ochrana lidských práv a mezinárodní justiční spolupráce

Vývoj od 90. let až do současnosti

- Reakce na společenské změny v mezinárodní justiční spolupráci
- Vztah starších a nových instrumentů mezinárodní justiční spolupráce

Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech a Evropská unie

Formy spolupráce mezi členskými státy Evropské unie

- Evropský zatýkací rozkaz, Evropský příkaz k výkonu příkazu k zajištění majetku nebo důkazních prostředků EU apod.
- Zvláštní druhy právní pomoci:
 - Přeshraniční pronásledování
 - Přeshraniční sledování
 - Skryté vyšetřování
 - Přeshraniční odposlech
 - Dočasné předání do ciziny za účelem provedení procesních úkonů
 - Dočasné převzetí z ciziny za stejným účelem
 - Zajištění a předání věci
 - Zajištění jiné majetkové hodnoty a zajištění majetku
 - Předběžné zajištění věci
 - Společný vyšetřovací tým
 - Výslech prostřednictvím videotelefonu a telefonu
 - Poskytování informací z Rejstříku trestů
 - Využívání údajů z Schengenského informačního systému

Lisabonská smlouva

- ♦ justiční spolupráce v trestní věcech – kap. 4 LS
- ♦ **články 82 a 83 LS**
- ♦ trestní právo hmotné čl. 83 – způsob přijímání právních předpisů EU – pozitivní hlas všech člen. států
- ♦ Evropský parlament A Rada zřídí **minimální pravidla pro definice trestných činů a sankcí**, zejm. v oblastech závažných trestných činů s přeshraničním rozměrem
 - ♦ terorismus
 - ♦ organizovaný zločin
 - ♦ praní špinavých peněz
- ♦ **Listina základních práv EU**

Listina základních práv EU

- ◆ integrována do **primárního** unijního práva čl. 6 odst. 1 Smlouvy o EU₁
- ◆ **supranacionální právní akt** s možností **přímého účinku** (má sice především doktrinní charakter, ale je i **přímo aplikovatelná**)
- ◆ Je závazná pro **instituce, orgány, úřady a agentury Evropské unie**.
- ◆ **pro členské státy** je zavazující jen v případě, že tyto provádějí právo Evropské unie.

¹ Čl. 6 odst.1 : „Unie uznává práva, svobody a zásady obsažené v Listině základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007 ve Štrasburku, jež má stejnou právní sílu jako Smlouvy.“

Listina základních práv EU

- ◆ Listina **nesměřuje jen k smlouvám**, ale týká se všech pravomocí Evropské unie:
 - členský stát aplikuje přímo právo Evropské unie,
 - členský stát aplikuje vnitrostátní právo, které obsahuje (implementované) právo Evropské unie
 - členský stát aplikuje právo, které sice nevzniklo v důsledku implementace, ale spadá pod čl. 51 Listiny (např. zásada ne bis in idem)
- ◆ Listina z hlediska jejího dodržování **není** podrobena externí kontrole Soudu pro lidská práva, podléhá však kontrole Soudního dvora EU, jenž naopak k obsahu Úmluvy i Listiny přihlížet musí
- ◆ žádné ustanovení Listiny nesmí být vykládáno jako omezení nebo poškození lidských práv a základních svobod dosažených závaznými akty mezinárodního práva a ústavního práva členských států (čl. 53 Listiny)

Listina základních práv EU

Oblast trestního práva :

- ♦ Právo na lidskou důstojnost (čl. 1)
- ♦ Právo na život (čl. 2)
- ♦ Právo na nedotknutelnost lidské osobnosti (čl. 3)
- ♦ Zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení anebo trestu (čl. 4)
- ♦ Zákaz otroctví a nucené práce (čl. 5)
- ♦ Právo na svobodu a bezpečnost (čl. 6)
- ♦ Respektování soukromého a rodinného života (čl. 7)
- ♦ Ochrana osobních údajů (čl. 8)
- ♦ Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 10)
- ♦ Právo na vlastnictví (čl. 17)
- ♦ Právo na azyl (čl. 18)
- ♦ Ochrana v případě vystěhování, vyhoštění nebo vydání (čl. 19)
- ♦ Rovnost před zákonem (čl. 20)
- ♦ Zákaz diskriminace (čl. 21)
- ♦ Právo na účinné odvolací řízení a nestranný soudní proces (čl. 47)
- ♦ Presumpci nevinny a práva obhajoby (čl. 48)
- ♦ Zásady zákonnosti a přiměřenosti trestů (čl. 49)
- ♦ **Právo nebýt souzen či trestně stíhán dvakrát za stejný trestný čin (čl. 50).**

Rozhodovací praxe Evropského soudního dvora

Soudní dvůr EU

Působnost

- Vrcholný soudní orgán EU (čl. 17 Smlouvy o EU)
- Dbá ve spolupráci s členskými státy na jednotné provádění a výklad práva Unie
- Soudní dvůr, Tribunál (1988) a Soud pro veřejnou službu (2004)

Čl. 267 Smlouvy o fungování EU

- Soudní dvůr Evropské unie má pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se:
 - a) výkladu Smluv,
 - b) platnosti a výkladu aktů přijatých orgány, institucemi nebo jinými subjekty Unie.

SD EU a Listina základních práv EU

- ◆ Soudní dvůr EU při dosavadním rozhodování o aplikaci Listiny (cca 170 případů) sleduje především **přednost, jednotnost a účinnost unijního práva**, ale také by měl respektovat čl. 4 Smlouvy o EU o sdílení pravomocí Unie a členských států (**ústavní identita-loyalita**).

Význam řízení o předběžné otázce

- Rozsudek ve věci Pupino (2005)
- Rozsudek ve věci Gözütok vs. Brügge (2003)
- Rozsudek ve věci Miraglia (2005)
- Rozsudek ve věci Akerberg Fransson (2010)
- Rozsudek ve věci Melloni (2013)
- Rozsudek ve věci Spasic (2014)...

Děkuji za pozornost.